

Restituirea unei generații. Formă și memorie în căutarea sensurilor

Relevanța unei generații artistice reprezintă mai mult decât întâlnirea unor personalități culturale, realizarea de lucrări, de studii și de evenimente. Asemenea unui copac secular, cu rădăcinile înfipte adânc în pământ și cu ramurile îmbrățișând cerul, o generație de creatori polarizează și conectează, acumulează și inspiră. În expoziția temporară Restituirea unei generații. Formă și memorie în căutarea sensurilor suntem martorii unei reîntâlniri. După 49 de ani de la terminarea facultății în cadrul aceleiași grupe, artiștii tind spre o nouă apropiere, de data aceasta în spațiul Muzeului de Artă din Timișoara.

Arina Ailincăi, Gheorghe Crăciun, Judith Crăciun, Márta Jakobovits, Eugenia Pop și Elena Minodora Tulcan s-au format împreună la Institutul de Arte Plastice „Ioan Andreescu” din Cluj. Unii au fost colegi de liceu, alții s-au întâlnit aici pentru prima dată. Timpul, experiențele și cunoștințele dobândite pe parcursul a 6 ani de studii universitare în cadrul secției de Sticlă și Ceramică au contribuit la inițierea destinelor artistice dar și la formarea personalității fiecăruia, la consolidarea unor prietenii care rezistă până astăzi. Ceea ce i-a unit inițial și-a sporit amploarea, și-a rafinat calitatea, și-a diversificat formele și parametrii înțelegerii. De la încrederea și dorința de a urma exemplul unor profesori - artiști de mare calitate, precum Mircea Spătaru sau Ana Lupaș, evocați de organizatoarea proiectului, Elena Minodora Tulcan, la devotamentul și pasiunea pentru artele decorative, la interesul pentru întâlnirea dintre calitățile tradiționale, anacronice și provocările contemporane ale culturii vizuale, la dorința de a crea și a impune o viziune artistică, un stil, un drum propriu, original, inovator, o mare parte din etapele devenirii profesionale s-au succedat în ritmuri diferite. Acum avem distanța necesară pentru a vedea, filtra și analiza traiectul fiecăruia din prisma creațiilor ce au devenit realitatea exprimării identitare.

De la terminarea studiilor, artiștii s-au mai întâlnit în cadrul unor evenimente comune, expoziții, rezidențe și tabere, așa cum putem vedea în CV-urile prezentate în această carte.

Pedagogia inovatoare a anilor 1960, viziunea artiștilor-profesori Mircea Spătaru și Ana Lupaș, reevaluarea și deschiderea pe care au cunoscut-o artele decorative la începutul anilor '70 au contribuit la integrarea unor direcții de exprimare foarte diverse în tehnica, filosofia și estetica artelor focului. Artele decorative depășesc stadiul creației pur utilitare și, dincolo de aventura estetică inovatoare, de experimentele posibile în perioada modernității culturii, intră în dialog, prin alăturare, absorbție și imersie cu abordări conceptuale ale artei postmoderne. În a doua jumătate a secolului XX, artiști precum Polly Apfelbaum, Karen Karnes, Pablo Picasso, Toshiko Takaezu, Vivianna Torun și mulți alții sunt

atrași de aspecte ale posibilităților de exprimare oferite de artele focului și, în consecință, creează în tehnici ceramice, integrează obiecte sau fragmente în lucrările realizate.

În același timp, la nivel macroeconomic, interesul augmentat pentru producția industrială de obiecte ceramice coincide cu cererea crescândă a societății de consum. Deașarea obiectului pur artistic de cel funcțional devine, în consecință, o chestiune complexă, care își găsește răspunsul în personalitatea artistului, a creatorului din spatele obiectului. În acest sens, pe lângă căldura și simplitatea primordială a materialului, fascinația transfigurării și permanentizării formei prin proba focului, caracterul conceptual cu care artistul își investește opera devin noțiuni necesare articulării unui discurs valid în noua dialectică a ceramicii moderne și postmoderne.

Parcurgând această perioadă temporală a tensiunilor schimbării, pe de-o parte, și a șanselor de a experimenta, a folosi, a aprofunda posibilități tehnice specifice, Arina Ailincăi, Gheorghe Crăciun, Judith Crăciun, Márta Jakobovits, Eugenia Pop și Elena Minodora Tulcan au fost, concomitent, autori și martori ai dialogului între aspecte ale tradiției și fațete ale modernității în câmpul artelor decorative românești. În acest sens, expoziția conține mostre ale gândirii și exprimării volumului într-o perioadă sensibilă și esențială a artei contemporane românești.

Dorișa dezvoltării și a reevalurării ceramicii recente a fost exprimată direct în 2015 de colectivul revistei ARTA, care a dedicat un număr întreg acestei teme. Teoreticiana Magda Cârnci argumentează decizia care a stat la baza acestui proiect: „Cred că era momentul ca revista ARTA să dedice un dosar tematic consistent uneia dintre artele cele mai dinamice din lumea românească vizuală de azi. Ceramica se află de câțeva vreme într-un proces de demarginalizare, de «de-nișare», de ieșire din tradiționala sa retragere în arena bătăliilor formale actuale”.¹ Acest context tematic a fost favorabil defnirii unui corp al ceramicii românești din ultimii 50 de ani, cu toate ale sale: personalități artistice și teoretice, imagini, obiecte, concepte, influențe, evenimente, texte, studii, experimente și inovații.

Cercetătoarea Maria Zintz realizează în publicația ARTA o prezentare relevantă pentru proiectul nostru expozițional. Tenace, selectivă și pasionată, ea prezintă contextul, personalitățile și rezultatele Școlii de ceramică din Cluj Napoca², defnind grupul care expune în prezent la Muzeul de Artă din Timișoara drept „o generație de aur a ceramicii din România”.³

Stabiliți în toate regiunile țării, călătorind și expunând și în străinătate, beneficiind de numeroase și importante premii și rezidențe, participanții aduc mărturia unității și diversității artistice a unei perioade de creație de aproximativ 50 de ani.

¹ Magda Cârnci în *Revista ARTA*, Nr. 13/2015, anul VI. Ed. Uniunea Artiștilor Plastici din România, București, p. 3.

² Maria Zintz în *Revista ARTA*, Nr. 13/2015, anul VI. Ed. Uniunea Artiștilor Plastici din România, București, p. 3, pp. 16-20.

³ *Ibidem*, p. 16.

Arina Ailincăi cercetează corpul uman și îl reprezintă în complexitatea manifestărilor sale tridimensionale, în care fiecare gest, fiecare detaliu, fiecare culoare devine expresia unei trăiri intense. La baza abordărilor sale corporale stau performance-urile din 1987, în urma cărora Arina se detașază de exprimarea pur abstractă. „Am dorit ca fiecare lucrare să devină un poem tridimensional despre condiția umană, ce surprinde ipostazele acestei permanente strădanii de trecere de la exterior la interior, corpul devenind un loc al intersecției celor două lumi, brăzdat de ritmica amalgamată, densă, al unui uriaș palimpsest, depozitar al spiritualității universale.”⁴

Prin volumele și desenele elaborate cu elegantă ironie, inventivitate, profunzime introspectivă și uneori erotism, Gheorghe Crăciun construiește un univers dinamic, în care, prin bogăția tehnică și estetică a abordărilor, subiectele devin, din simple personaje, arhetipuri: „seria BALAURILOR (...) fac parte dintr-un imaginar suprarealist. Figurativismul acestor fapturi imaginare, uneori cu trimiteri anecdotice, este caracterizat de o linie generală fabulos-erotizată. Agresivitatea acestor balauri-gargui cu mai multe capete alcătuiește un bestiar erotic balansat între medieval și modern”⁵

Judith Crăciun urmărește monumentalitatea ca principiu ce polarizează calitatea formelor, fără a ține cont de dimensiunea acestora. Pe același principiu al limpezimii arhitecturale, ea structurează raportul dintre plin și gol într-un mod foarte personal, în care detaliile eludate chirurgical din ansambluri devin părți integrante ale formelor, așa cum experiențele maturizării contribuie la complexitatea interioară și exterioară a ființei. „În cazul lucrărilor sale, nu atât temporalitatea, cât spațialitatea devine primordială. Severitatea liniilor, respectiv masivitatea și robustețea construcțiilor sale geometrizzate sunt ameliorate prin intervenția ludică a elementelor organice, specifice lumii vegetale. În consecință, tocmai această simbioză a antitezelor conferă lucrărilor sale de factură biomorfă calitățile inconfundabile ale întregului.”⁶

Mărta Jakobovits abordează teme și fațete ale percepției vizuale și senzoriale prin care urmărește, cu adâncă simplitate, principiul asemănării dintre creație și creatură, manifestat în relații antitetice, precum: ordine și dezordine, geometrie și haos, dominație și smerenie, echilibru și dezechilibru. „Aceste jocuri desfășurate între doi poli fixi - de mimare a naturii sau de valorificare a amintirilor culturale- pun în valoare când unele când altele dintre cele două aspecte ale lumii create de ceramistă.”⁷ „Multe lucrări s-au aflat la început la granița dintre sculptură și ceramică. Mărta Jakobovits considera, într-un interviu din 1982, că există trei feluri de probleme în jurul cărora se pot grupa lucrările sale: experimente (studii despre calitățile, despre potențialul expresiv al materialelor), ceramica sculptată și obiecte de ceramică utilitară.”⁸

⁴ Arina Ailincăi, text în catalogul expoziției „Arina Ailincăi, Corpul Dislocat”, Centrul Cultural Palatele Brâncovenești Mogoșoaia, România, 2016.

⁵ Cosmin Nasui, în *Observator Cultural* nr.138, 15-21.10, 2002.

⁶ Nemeth Julia: „Direcții în arta ceramicii”, *Ziarul Szabadsag*, 24.10.2017.

⁷ Ileana Pintilie, Marta Jakobovits, *Metaterra*, text în catalogul expoziției *Metaterra. Sau despre memoria timpului*, Galeria Calina, Timișoara, 2008.

⁸ Maria Zintz, *Jakobovits Márta*, ed. Muzeul Țării Crișurilor Oradea, 2012, p. 42.

Eugenia Pop a aprofundat cu energie, interes și libertate creativă, mari teme ale culturii universale cu o pasiune a cărei spontaneitate trimite cu gândul la efervescența genialității celor apreciați de autoare ca artiști-copii: Paul Klee, Joan Miró sau Jean Dubuffet. În acest fel, ceramista Eugenia Pop a fost atrasă de forme simbolice precum: dealul, cosmogoniile, oglindirile, melcul, sămânța, sfera, stela funerară, norii sau sirenele. În intimitatea lor, imaginile arhetipale pulsează ca forme esențiale ale vieții și prin munca ei de cunoaștere, cercetare și creație, artista caută să releve aceste fațete ale realității. Într-un interviu preluat apoi în promovarea expozițiilor sale, artista declara: „Încerc să înțeleg cât mai bine ce este omul, ca să-mi definesc cât mai clar care ar putea fi relațiile dintre oameni, relațiile sufletești de comunicare-colaborare și cum pot fi ele modificate în timp. (...) Îngerii de cărămidă sau paznicii destinului – sunt întrebări puse cu umor despre ce acoperă noțiunea de destin uman? De cine depinde viața cu începutul și sfârșitul ei?”⁹

Elena Minodora Tulcan își definește o direcție personală prin conceptualizarea formelor create. Dacă în perioada de început ea colaborează cu Fabrica de Sticlă de la Tomești realizând obiecte care pot fi întâlnite în spațiul utilitar și își desăvârșesc funcția prin investirea cu elemente metaforice sau simbolice, interesul artistei pentru transparență și transcedental se manifestă mai apoi și în desen, pictură și instalație, unde abordează într-un limbaj abstract sau simbolic teme cu un recognoscibil conținut teologic. Pentru stimularea creativității, artista folosește tehnica sinectică. Este „conștientă că tradiția și modernitatea sunt greu conciliabile, dar acest lucru nu este imposibil, dacă sunt bine și cu răspundere formulate. Tradiția vie presupune cultivarea ei în învățământul artistic, cu respect pentru ea, în așa fel încât orice întoarcere către originar să fie un indiciu precis al valorii. Se înțelege că această energie stocată trebuie restituită, reconstituită, căci ea se livrează doar înnoirii adevărate.”¹⁰

Așa cum putem observa în expoziție, demersul decorativ își îmbogățește sensul prin întâlnirea cu pictura, desenul, noile media, performance-ul sau instalația. Artele focului, de la statutul de de simplă tehnică, dobândesc autonomie de expresie și înglobează direcții de exprimare. Cercetătoarea Maria Zintz vorbește despre „cele mai diverse tendințe artistice, de la obiectul figurativ, poetic narativ, simbolic mitologic, la formele sculpturale abstracte, organice sau geometrice, la formele arhetipale, în legătură cu civilizații străvechi, mituri sacralizate, precum și instalații cu elemente multiplu asamblate, inserate în ambientul arhitectural sau natural”¹¹

Expoziția de la Muzeul de Artă din Timișoara reunește 6 personalități creative după aproximativ 50 de ani de exprimare în domeniul artelor. Plecând de la nucleul educației ce le este comun tuturor expozanților, ne întâlnim în acest

⁹ Victor Stir, „Expoziția unei ceramiste de clasă, Eugenia Pop, la Galeria Concentric”, Sursa: <http://www.mesagerul.ro/2017/09/20/expozitia-unei-ceramiste-de-clasa-eugenia-pop-la-galeria-concentric>, ultima accesare: 1.10.2018.

¹⁰ Minodora Tulcan, *Obiecte pentru o melancolie*, Fundația Interart Triade, Timișoara 2003, p. 89.

¹¹ Arta, Nr. 13/2015, anul VI. Ed. Uniunea Artiștilor Plastici din România, București, p. 16.

context cu idei diferite dar cu teme comune, cu diferențe și similitudini. De exemplu, nu putem trece cu vederea faptul că întâlnim teme animaliere, alături de un vizibil interes pentru mitologie atât la Eugenia Pop, la Márta Jakobovits, cât și la Gheorghe Crăciun. Scrisul, ca parte integrantă, atât din perspectivă estetică, simbolică dar și ca element al rafinării cunoașterii, este folosit de Arina Ailincăi, Márta Jakobovits și Elena Minodora Tulcan. Apropierea de natură este un subiect comun, care se definește în mod diferit la fiecare: la Judith Crăciun raportul devine mai abstract, vizând aspecte urbane ale principiilor arhitecturale, în cazul Elenei Minodora Tulcan asistăm la investirea naturii cu diverse calități afective iar Márta Jakobovits se apropie de formele naturale folosind principiile asemănării exterioare, care trimit la concluzii și întrebări legate de chestiunea asemănării profunde, a conținutului.

În această rațiune, expoziția Restituirea unei generații. Formă și memorie în căutarea sensurilor este o invitație spre a cunoaște, a experimenta, a gândi, a simți și a crea.

*Andreea Foanene, curatorul expoziției
Timișoara, Noiembrie 2018*